

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ КОНФЛІКТИВІВ У СУЧАСНОМУ АНГЛІЙСЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Черненко О. В.

ВСТУП

Динамічний розвиток комунікаційних технологій сьогодення формує нові виклики у процесах розвитку та перебігу наукових досліджень, серед іншого й філологічного спрямування. Із впровадженням у широкий обіг інформаційно-цифрових технологій і збільшенням кількості користувачів відбувається інтенсивний розвиток різних форм мережевої комунікації, яка, зі свого боку, породжує тексти принципово нового типу, з комплексним використанням різноманітних засобів конструювання та, відповідно, декодування смислів. Усе більше дослідників наголошують не лише на питанні відсутності мономодальних текстів як таких, але й на пріоритетності та значущості тих чи інших семіотичних ресурсів, залучених до створення мультимодальних текстів у медіа, інтернет-дискурсі, політичному дискурсі, кінодискурсі, художньому дискурсі тощо. Серед вітчизняних дослідників, які ввели в науковий обіг поняття «полікодового» або «креолізованого» тексту та розкрили інші поняття мультимодальної лінгвістики, слід зазначити І. Колегаєву¹, яка розробила поняття полімодальності в комунікативній парадигмі художнього твору, М. Макарук², яка дослідила стратегії мультимодального текстотворення, Н. Град³, яка визначила типи мультимодального тексту й дослідила модули комунікації, та інших дослідників вітчизняного простору української мультимодальності.

Як наслідок бурхливого розвитку технологій інтернет-комунікації відбулося становлення нового напрямку дослідження комунікативного процесу із семіотично комплексною структурою, а саме мультимодальної лінгвістики, яка являє собою напрям у теорії комунікації та соціальній семіотиці, де комунікативний процес розглядають як

¹ Колегаєва І. М. Полімодальність відчуттів у дзеркалі полікодового тексту, або ще раз про антропоцентризм у лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 2. С. 105–112.

² Макарук Л. М. Мультимодальність та полікодовість у сучасних лінгвістичних студіях : школи, постаті, підходи. *Науковий журнал*. 2018. № 9. С. 133–142.

³ Град Н. Я. Сучасні мультимодальні студії : модальна лінгвістика та мультимодальна стилістика. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. С. 49–51.

сукупність лінгвістичних, звукових, текстуальних, візуальних, просторових засобів або модусів, об'єднаних з метою створення повідомлення. Такий парадигматичний перехід від вивчення мови як ізольованої системи до вивчення мови в інтеграційному аспекті, а саме сукупно з іншими ресурсами, такими як звук, зображення, символіка, жести та ін., став можливим завдяки потребі враховувати значення, яке виникає з множинності семіотичних ресурсів, у тому числі сучасних інтерактивних цифрових технологій⁴.

У фокусі уваги мультимодальної лінгвістики – симбіоз вербальних, невербальних, паравербальних засобів або семіотичних ресурсів, які використовуються в комунікативному просторі, у тому числі англomовному, представленою різними дискурсивними практиками. У пошуках метаметоду дослідження різних форм комунікації та її складових, зокрема конфліктної, особливу увагу приділяємо лінгвосеміотичному, комунікативно-прагматичному та мультимодальному аналізу як такому, що відкриває нові можливості також для виявлення латентних, амбівалентних смислів у конструюванні, декодуванні й інтерпретації конфліктної комунікації та співвіднесення цих відкриттів із широким соціокультурним контекстом, що, безумовно, є важливим у вивченні таких семіотично ускладнених форм комунікації, як художній дискурс.

З огляду на значний доробок вчених у галузі психології, соціології та філософії конфлікту, конфліктного менеджменту як вирішення питань, пов'язаних із врегулюванням, запобіганням і розв'язанням конфліктних комунікативних ситуацій, розробленості проблематики, дотичної до конфлікту в галузі лінгвістичної конфліктології та ін., вважаємо за доцільне декларувати новий напрям у дослідженні конфліктної взаємодії з урахуванням здобутків лінгвосеміотики та мультимодальних студій, а саме мультимодальну лінгвоконфліктологію, що вивчає конфлікт як дискурсивний конструкт, який виникає як результат міжсеміозису як інтегральної взаємодії різнорівневих семіотичних ресурсів або модусів у різножанрових дискурсивних практиках, зокрема й англomовному художньому дискурсі.

Вивчення конфлікту в художньому дискурсі – складне та багаторівневе завдання, що передбачає не лише знання про відповідні ментальні структури, які «запускають» конфлікт та його когнітивно-прагматичні характеристики, але і встановлення й оперування відповідними лінгвокомунікативними одиницями, що репрезентують конфлікти в авторському та персонажному мовленні. Одними з таких одиниць виступають конфліктиви як дискурсивні конструкти, що репрезентують конфлікт на синтаксичному рівні та втілені в

⁴ Ділі Дж. Основи семіотики. Львів : Арсенал, 2000. 232 с.

послідовних фазах динамічного розвитку конфліктної взаємодії в художньому дискурсі, структурним, змістовим і функціональним характеристикам яких присвячено цю статтю.

1. Виникнення передумов проблеми та формулювання проблеми

Як зазначалося, нові технологічні можливості у сфері комунікації уможливили новий поступ у розвитку мультимодальної лінгвістики, зокрема використання в річищі цього напрямку таких методів, як лінгвістичний та візуальний аналіз, контент-аналіз, мультимодальний дискурс-аналіз тощо⁵. Явище конфлікту в художній літературі, сконструйоване завдяки міжсеміотичним зв'язкам у взаємодії з різними семіотичними ресурсами та інтерпретоване через послідовні стадії семіотичного прочитання тексту, а саме деконструкцію конфліктного фрагменту, засновану на сенсі, реконструкцію тексту на інтерпретаційній фазі навколо нового центру, контраргументацію, або критичне прочитання тексту⁶, являє собою складний мультимодальний феномен, що характеризується дискурсивною стратегією конфронтації, полікомпонентністю, оцінністю, комплексністю, емоційністю, поліфункціональністю, рекурсивністю тощо⁷.

Англомовний художній дискурс і дослідження конфліктної комунікації неодноразово становили інтерес для лінгвістичних розвідок, включно з дослідженнями конфліктної мовленнєвої взаємодії у структурно-семантичному, лінгвокогнітивному, комунікативно-прагматичному аспектах⁸. Незважаючи на численні дослідження термінологічного апарату опису й інструментарію дослідження конфлікту в художній літературі, бракує комплексного дослідження з питань семіозису конфлікту, з'ясування питань про виокремлення оперативних одиниць дослідження конфліктної мовленнєвої взаємодії, зокрема конфліктогенних мовних одиниць, одиниць невербального модусу, і його ролі з позицій новітніх мультимодальних досліджень дискурсу, конфліктів як поліфункціональних і мультимодальних конструктів, що інкорпують вербальну, невербальну й параграфічну

⁵ O'Toole M. *The Language of Displayed Art*. New York : Routledg, 2010. 205 p.

⁶ Kumral N. Semiotic analysis of textual communication in *Snow* by Julia Alvarez. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2013. Vol. 9 (2). P. 31–44.

⁷ Черненко О. В. Інтраперсональний конфлікт у сучасному художньому та кінодискурсі: семіотичний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 198–207.

⁸ Panasenko N., Panasenko N., Greguš E. & Zabuzhanska I. Conflict, confrontation, and war reflected in mass media : Semantic wars, their victors and victims. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. 2018. Vol. III (2). P. 132–163. DOI: 10.2478/lart-2018-0017.

площину та формують семіозисні процеси породження, розгортання й завершення художнього конфлікту в певній стадії свого розвитку.

Отже, новітні лінгвістичні напрями формують запит на дослідження конфліктного дискурсу з позицій теорії мультимодальності, лінгвосеміотики, теорії комунікації, прагмалінгвістики тощо. У фокусі нашої розвідки – конфліктів як функціонально цілісний, складний мисленнево-комунікативний феномен і його прагматико-дискурсивні характеристики у сучасному англійськомовному художньому дискурсі.

2. Аналіз сучасних методів вирішення проблеми та формулювання завдань дослідження

Питання конфлікту в лінгвістиці та суміжних дисциплінах характеризується широким спектром питань досліджуваної проблематики, зокрема, це нагальні й завжди актуальні питання врегулювання, моделювання, шляхів подолання та розв'язання конфліктів. Так, проблематика конфлікту висвітлювалась у працях з лінгвоконцептології (Е. Н. Ермолаєва, 2005), психології, філософії та соціології (Крисанова, Вербицька, 2018), дискурс-аналізу та прагмалінгвістики (Войцеховська, I. Malki, 2018, Черненко, Фролова) та ін., серед яких чільне місце посідає поєднання комунікативно-прагматичного та лінгвокогнітивного підходу, що дає змогу повніше інтерпретувати вербальну й невербальну поведінку людини в різножанрових дискурсивних практиках, центром яких виступає конфлікт⁹.

Однак сьогодення потребує ефективних моделей дослідження конфлікту й об'єднання зусиль відповідних розвідок міждисциплінарної парадигми для повнішої інтерпретації природи конфліктної комунікації та конструктивних методів подолання суспільних і міжособистісних конфліктів і протиріч. Мультимодальна лінгвоконфліктологія пропонує додатковий інструментарій дослідження конфлікту з позицій семіотики, лінгвосеміотики, лінгвістичної конфліктології, прагмалінгвістики та теорії комунікації, мультимодального дискурс-аналізу.

Метою нашої розвідки є встановлення особливостей структури та функціонування мультимодальних конфліктів в англійськомовному художньому дискурсі. Відповідно для досягнення поставленої мети передбачається виконання низки таких *завдань*: 1) розкрити сутність тлумачення поняття конфліктиву й окреслити його основні характеристики; 2) визначити структурно-функціональне наповнення терміну конфліктів за допомогою семіотичного підходу Ч. Пірса та

⁹ Malki I. Conflict resolution strategies in media discourse : The case study. *International journal of social science studies*. 2018. Vol. 6. P. 24–35.

Ч. Морріса; 3) з'ясувати закономірності функціонування конфліктів як цілісної структурної одиниці конфлікту з точки зору його динаміки в англomовному художньому дискурсі. *Матеріалом* дослідження слугують фрагменти текстів, що репрезентують конфліктну комунікацію в сучасному англomовному художньому дискурсі.

3. Формулювання методів та презентація результатів дослідження

Питання генези мультимодальних конфліктів і дослідження їх семіозису передбачає залучення різновекторних напрямів їх аналізу, у тому числі суміжних із лінгвістикою дисциплін. Так, наприклад, використання загальнонаукових методів аналізу і синтезу, методу контекстуально-ситуативного аналізу допомогло нам виокремити статичні та динамічні параметри конфліктного дискурсу в художньому творі, де саме встановлення акціональних параметрів конфлікту дає змогу говорити про конфлікти як оперативні, функціонально цілісні структурні одиниці аналізу конфліктної комунікації.

Отже, у межах комунікативної ситуації «конфлікт» у художньому дискурсі, що представлена художнім моделюванням різних видів міжперсональних конфліктів здебільшого в персонажній зоні художнього дискурсу, емоційно-когнітивним підґрунтям з точки зору психології є «тріада ворожості» К. Ізарда (гнів, відраза, презирство), та яка містить не лише структурно-статичні (ситуація / учасники / умови протікання / об'єкт конфлікту / образи конфліктної ситуації / інцидент), але й акціонально-динамічні (наявність фаз розгортання конфлікту: латентна фаза / фаза інциденту / ескалація / кульмінація / завершення / посконфліктна фаза) складові, відбувається актуалізація та взаємодія різнорівневих засобів вербальних і невербальних мультимодальних семіотичних ресурсів, за допомогою яких і здійснюється конструювання конфлікту, його декодування та інтерпретація читачем¹⁰.

У питанні динаміки конфлікту в діалогічному мовленні художнього твору дослідники сходяться на думці, що існує принаймні три обов'язкові стадії розгортання конфлікту як тривалого процесу, керованого зовнішніми та внутрішніми факторами: передконфліктна (або латентна) фаза → стадія відкритого конфлікту → післяконфліктна фаза. У живому діалогічному мовленні художнього твору, а також в авторській зоні інтраперсональних конфліктів ці стадії можуть перехрещуватися, накладатись одна на одну, дистанціюватись у просторі й часі художнього твору. Однак до основних етапів (або фаз) розгортання конфліктного дискурсу більшість дослідників відносять

¹⁰ Черненко О. В. Семіозис інтерперсональних конфліктів в англійськомовному художньому дискурсі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2022. Вип. 25 (1). С. 134–141.

послідовні етапи як відображення узагальненої ідеалізованої моделі, що ілюструє динаміку конфлікту як процесу, що має свій початок, розвиток, кульмінацію і спад.

Так, *передконфліктна (латентна) фаза* – це прихована фаза, що демонструє послідовність виникнення суперечностей між мовцями, що становить предмет майбутнього конфлікту. Ця стадія оцінюється як потенційний конфлікт, перехід до якого відбувається за злучання об'єктивних і суб'єктивних факторів, тобто за усвідомлення реальності як конфліктної. Польський дослідник Е. Вятр пропонує опис цієї стадії за допомогою поняття депривації, соціально-психологічного терміна на позначення стану явної розбіжності між очікуваннями та можливостями їхнього задоволення¹¹.

Наступна стадія *інциденту* являє собою безпосередньо конфліктну мовленнєву взаємодію у вузькому розумінні, перше зіткнення сторін, «поштовх», коли одна із сторін починає діяти всупереч інтересам іншої. Власне, саме із цієї стадії і починається конфлікт, який характеризується гострим емоційним характером комунікативного зіткнення мовців-суперників і високим ступенем їх внутрішньої напруги.

Наростанням відвертого протистояння характеризується наступна фаза *ескалації* (від лат. *scala* «сходи») з різкою інтенсифікацією зіткнення опонентів і використанням різноманітних конфліктогенів – вербальних та невербальних засобів спілкування. Отже, вербальна та невербальна комунікативна поведінка комунікантів може бути активна, наступальна, пасивна чи оборонна залежно від характеру протистояння та розвитку конфлікту.

Кульмінація як наступна фаза розглядається нами як «зрілість» або «пік» конфлікту, коли мовці-комуніканти готові сприймати конфлікт як проблему, що потребує вирішення. Особливе місце у стадії розвитку й наростання відкритого конфлікту посідають емоції тріади ворожості (гнів, відраза, презирство) та інші (тривога, страх, ненависть, сум, сором, вина та ін.), які не просто супроводжують конфлікт, а є його внутрішнім стрижнем і скеровують учасників до подальших дій. Однією з багаточисельних психологічних теорій, що спростовують припущення про людську раціональність, у тому числі і в конфлікті, є теорія американо-ізраїльського психолога Д. Канемана, який у своїй праці «Мислення швидко і повільно» висловлює припущення керованістю людиною системою вроджених навичок, імпульси й асоціації якої і

¹¹ Войцехівська Н. К. Конфліктний дискурс в українській художній літературі : структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.

керують людиною в ситуаціях, що потребують швидкого мислення та реакції, у тому числі й конфліктних¹².

Завершальна фаза конфлікту означає закінчення конфлікту з будь-яких причин, припинення конфліктних дій, будь-яке його закінчення, конструктивне або деструктивне, і може виражатися у зміні суб'єкта конфлікту (матеріального або ідеального), появи реальних умов припинення конфлікту, зміні цінностей та умов протиборства і т. д. У цьому контексті потрібно розрізнати завершення конфлікту та його розв'язання. Головні форми завершення конфлікту – розв'язання, врегулювання, затухання, переростання у другий конфлікт, усунення конфлікту.

Слід зазначити, що вищевказана модель розвитку конфлікту є ідеалізованою та узагальненою, оскільки не всі конфлікти обов'язково проходять послідовно всі вищезазначені стадії. Як показав аналіз фактичного матеріалу, можна виокремити три основні моделі динаміки конфлікту: а) передконфліктна стадія → інцидент → завершення; б) передконфліктна стадія → інцидент → ескалація → завершення; для випадку в) передконфліктна стадія → інцидент → ескалація → кульмінація → завершення.

Наявність різних фаз перебігу конфлікту, керованого тріадою, що складає психологічне підґрунтя конфлікту, дає змогу припустити, що у процесі розгортання конфліктної мовленнєвої взаємодії відбувається конструювання певного етапу засобами вербальної, невербальної, параграфічної семіотичних систем за посередництвом візуального й аудіального модусів, що й формує конфліктів як цілісну структурно-функціональну дискурсивну одиницю дослідження художнього конфлікту. До того ж конструювання кожного етапу потребує запуску певних ментальних структур, згідно із семіотичним трикутником Ч. Пірса, певну «інтерпретанту» як об'єктивно подану ситуацію про конфлікт та реакцію на неї, що стає можливим завдяки «спільним знанням» (*collateral knowledge, commind*)¹³ і розпізнаванню ситуації як конфліктної.

У питанні виокремлення конфліктів у тканині художнього дискурсу особливої уваги потребують питання уточнення термінологічної бази дослідження та розгляд послідовних етапів в уточненні змістовного наповнення терміну «конфліктів». Отже, термін «конфліктів» не є новим у мовознавстві. Він був уперше запропонований прагматиком Дж. Лічем, який увів у лінгвістичний ужиток цей термін на позначення певного типу мовленнєвого акту

¹² Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. London : Penguin Books, 2012. 499 p.

¹³ Hoffmann M. H. G. Problems of understanding in conflicts and a semiotic solution. *SSRN Electronic Journal*. 2005. DOI: 10.2139/ssrn.758345.

відповідно до ролі, яку він відіграє в соціальній комунікативній взаємодії партнерів. За цим визначенням конфліктів являє собою мовленнєвий акт, ілокутивна мета якого вступає в конфлікт із соціальною метою підтримання партнерства й комунікативної взаємодії через звинувачення, наклепи, прокляття, погрози та ін.

Крім конфліктів, класифікація Дж. Ліча включає мовленнєві акти з ілокутивною функцією суперництва (*competitives*) – вимоги, команди, накази тощо; з ілокутивною функцією товарищескості (*convivals*) – подяки, запрошення, пропозиції та ін.; з ілокутивною функцією співробітництва (*collaboratives*) – ілокутивна мета висловлення нейтральна до соціальної мети: звітування, проголошення, твердження та ін.; з ілокутивною функцією конфліктності (*conflictives*) – звинувачення, погрози, прокляття, догани тощо¹⁴.

Однак, як показав аналіз фактичного ілюстративного матеріалу, застосування терміну «конфліктів» як мовленнєвого акту не дає змоги вповні інтерпретувати динаміку фаз конфліктної комунікативної взаємодії, яка сама по собі є не одноразовим актом, а досить тривалим і сегментованим комунікативним процесом, який зароджується, містить певні етапи, представлені у свідомості мовців як когнітивні структури, мініситуації або фрейми (*cognitive shortcuts or frames* – терм. М. Elliot) і завершується. До того ж трактування конфлікту як одноразового мовленнєвого акту обмежує процес дослідження міжсеміотичних зв'язків і ресеміотизації як процесу переосмислення значення та вибору семіотичних засобів під час переходу від однієї фази конфлікту до іншого.

На наступному етапі нашого дослідження ми зосередилися на понятті ілокуції та дискурсу як цілеспрямованої комунікативної діяльності. Дискурс асоціюється з різними способами втілення прагматичної мети суб'єкта конфліктної взаємодії, а ілокутивний аспект виступає основним параметром спілкування, що втілюється в понятті комунікативної інтенції або стратегії спілкування. Учасники конфлікту застосовують цілу низку конверсаційних стратегій і тактик, як продуктивних, так і контрпродуктивних, залежно від ілокутивної мети, яка може змінюватись у процесі розгортання конфліктної мовленнєвої взаємодії.

Глобальна дискурсивна стратегія конфронтації (ілокутивна мета спрямована на дисгармонізацію інтерперсональних стосунків комунікантів), виокремлена дослідницею І. Є. Фроловою як така, що характеризує конфліктний дискурс як інтегративний феномен, мисленнєво-комунікативну діяльність, де простежуємо різнорівневі лінгвальні, екстралінгвальні, прагматичні засоби реалізації підстратегій конфлікту так званої сітки Томаса – Кілманна, може бути асоційована з

¹⁴ Leech G. *Principles of Pragmatics*. London, New York : Longman, 1983. 240 p.

поняттям конфліктиву на дискурсивному рівні аналізу інтерперсонального конфлікту в художньому дискурсі, оскільки поняття мовленнєвого акту як одиниці повідомлення не охоплює повного ланцюжка діалогічної взаємодії як динамічного та цілеспрямованого використання мови задля конструювання соціальних і міжособистісних стосунків комунікантів¹⁵. Однак конфронтаційна дискурсивна стратегія конфлікту не охоплює лінгвопрагматичної специфіки всіх стадій конфлікту та різних комунікативних інтенцій у конфлікті, зокрема завершальної фази, до основних форм якої належать розв'язання, затухання, врегулювання чи усунення конфліктної ситуації.

Отже, зазначені міркування дають змогу припустити, що конфліktiv формується внаслідок процесу семіозису на певній стадії перебігу конфліктної комунікації як мультимодальний дискурсивний конструкт, семіозис яких у художньому дискурсі відбувається за гомогенними та гетерогенними моделями взаємодії вербальної, невербальної та графічної семіотичних систем і характеризуються дисгармонізацією інтерперсональних стосунків комунікантів.

Таким чином, поняття конфліктиву трактуємо як дискурсивний конструкт, який *за формою* збігається з певною фазою конфліктної комунікації, а *за структурою* відповідає поняттю комунікативного акту. Під комунікативним актом розуміємо функціонально цілісну, елементарну дискретну одиницю комунікації, процес спілкування, який відбувається в певному місці, на пересіченні осей простору й часу, і завершеність цієї взаємодії, втіленням якої є текст. За Ф. С. Бацевичем, комунікативний акт є «одночасним процесом інтеракції і трансакції, основою та посередником яких є повідомлення, а результатом – дискурс»¹⁶. Завершеність комунікативного акту – це реалізація комунікативної інтенції (ілокутивної мети) на певній фазі конфлікту та перлокутивний ефект як результат впливу інтенції, виражений адресатом за допомогою різних семіотичних ресурсів.

Конфліktiv, як і будь-який комунікативний акт, має полікомпонентну структуру, що містить поверхневі (видимі) та глибинні (невидимі) складові, які охоплюють структурно-функціональне та когнітивно-прагматичне наповнення кожної фази й відображають різні аспекти кожного комунікативного акту. Отже, до «глибинних» компонентів конфліктиву належать: 1) семантичний компонент – експліцитно або імпліцитно виражені смисли, які є частиною

¹⁵ Фролова І. С., Омечинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2018. Вип. 87. С. 52–61.

¹⁶ Бацевич Ф. С. *Основи комунікативної лінгвістики.* Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 342 с.

конфліктної ситуації, відображаються в дискурсі та є актуальними саме для певної фази, у якій реалізується конфлікт; 2) когнітивний компонент як ситуативна, спонтанна мікропресупозиція, *collateral knowledge*, спільний фонд знань комунікантів про ситуацію, у якій відбувається комунікативний акт, власне, зона перетину індивідуальних когнітивних просторів мовців, «розпізнавання» ситуації як конфліктної.

До «поверхневих» компонентів конфліктиву належать: 1) екстра-лінгвальний компонент як об'єктивно подана наявна конфліктна ситуація в художньому творі, суб'єкти конфлікту та його об'єкт, умови ситуації, соціально-психологічні (комунікативно-психологічні ролі), індивідуально-особистісні (типи мовних особистостей), гендерні й інші чинники; семіотичний простір, художній час та інші обставини, у межах яких відбувається спілкування; 2) лінгвосеміотичний мультимодальний компонент – продукт безпосереднього творення діалогічних партнерів-співрозмовників, власне, вербально-невербальний мультимодальний профіль конфліктиву.

Розглянемо приклад мультимодального конфліктиву, реалізованого в ескалаційній фазі інтерперсонального конфлікту в дисгармонізуючій площині персонажної зони художнього твору:

“He might not have been a smart man, but he was a quick one: a street fighter who had learned the hard way to protect himself growing up in the mean streets of Hell’s Kitchen. A photograph of Constance and her husband, gleaming from a silver frame on her desk, inspired one last idea.

“Thank you for letting me be the one to tell your husband, Or the police. You do know that it is a crime to be a queer. I checked and came here to give you a choice.”

“You rotten bastard. I have lawyers, I have money, I have—” Constance heard her voice growing more manic. She knew—and he knew—that she had lost control.”¹⁷

Зазначимо, що початок конфліктиву-ескалативу в представленому фрагменті художнього тексту маркується за допомогою графічної сегментації тексту, у нашому випадку це абзац, який, крім інформативної та інших функцій, виконує також розділово-орієнтовну функцію. Семіотичним тригером подальшої ескалації конфлікту слугує іконічний знак, фотографія Констанс та її чоловіка. Конфлікт відбувається між Констанс, директоркою косметичної фірми, і прибиральником Ленні, який був свідком неетичної та розпусної поведінки Констанс (семантичний компонент).

Власне, сам конфлікт із семіотичної точки зору являє собою знаковий комплекс (sign-complex), що отримується внаслідок формування мультимодального ансамблю *ensembles of modes* різних

¹⁷ Kirshenbaum R. Rouge. New York : St. Martin’s Press, 2019. P. 165.

модусів комунікації. Так, синтаксичними засобами еліптичних речень з імпліцитним смислом прихованого альтернативного питання *to tell your husband. Or the police* формується підсилювально-погрозувальний ефект ескалативу, що має своє експліцитне вираження також за допомогою емфатичного *do*, висловленням-погрозою *I came here to give you a choice*.

Як респонсивну репліку Констанс використовує висловлення-образу за типом *You + N* за конструкцією простого номінативного предикату *You rotten bastard*, повтори *I have lawyers, I have money, I have* із залученням невербального просодичного профілю «висота гучності» – *her voice growing more manic*. Отже, ми спостерігаємо конфлікт, який конструється на фазі ескалації конфлікту засобами вербального, графічного, семіотичного (знак-ікона), невербального (просодичний засіб) семіотичного ресурсу, розміщеного в персонажній зоні художнього дискурсу з авторськими номінативними ремарками в дисгармонізуючій площині художнього твору.

Таким чином, за допомогою методів контекстно-ситуативного, лінгвосеміотичного, елементів структурного, лінгвостилістичного, комунікативно-прагматичного та мультимодального дискурс-аналізу можна виокремити й описати зміст поняття «конфлікт», окреслити його структурно-функціональні та прагматичні характеристики, встановити його мультимодальну природу, простежити закономірності взаємодії вербальних і невербальних засобів комунікації у процесі декодування й інтерпретації конфліктиву на ескалаційній фазі конфліктної взаємодії в англomовному художньому дискурсі.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження фрагментів англійськомовного художнього дискурсу, які містять конфлікт, за допомогою методів мультимодального дискурс-аналізу, лінгвосеміотичного та комунікативно-прагматичного аналізу, контекстно-ситуативного аналізу встановлено основні структурно-функціональні та лінгво-прагматичні характеристики мультимодальних конфліктів у художньому дискурсі.

Конфлікт визначено як дискурсивний мультимодальний конструкт, результат комунікативної взаємодії мовців у процесі розгортання конфліктної ситуації, який за своїми формальними характеристиками збігається з певною фазою конфліктної комунікації, а за структурними ознаками відповідає поняттю комунікативного акту. У художньому дискурсі конструювання та декодування конфліктиву, тобто його семіозис, відбувається за гомогенними й гетерогенними моделями взаємодії вербальної, невербальної та графічної семіотичних систем і характеризуються дисгармонізацією інтра- та інтер-персональних стосунків комунікантів. Диференційними рисами

конфліктів визначаються полікомпонентність, конфронтаційність, мультимодальність, оцінність, комплексність, емоційність, поліфункціональність.

Проблема реалізації конфліктів у сучасному англomовному дискурсі визначається насамперед комунікативною інтенцією, як глобальною комунікативною стратегією, що чинить вплив на адресата та залучає весь мовний і позамовний досвід людини в рамках інтерсуб'єктивності як «спільної відповідальності» за виникнення та завершення конфлікту.

Мультисеміозис конфліктів як комплементарне оперування кількома семіотичними системами здійснюється в динамічних градуйованих моделях розгортання конфліктної взаємодії в художньому дискурсі з низьким, середнім і високим ступенем інтенсивності, які можуть бути класифіковані як гомо- та гетерогенні комбінаторні моделі, паритетні та непаритетні моделі, синхронні та послідовні моделі відповідно до аналізованих статичних і динамічних критеріїв до їх виокремлення, що становить перспективу подальшого дослідження.

АНОТАЦІЯ

У сучасних комунікаційних комбінаторних системах все більш актуальним стає динамічне моделювання інформаційних взаємодій. Це, зі свого боку, формує запит створення інструментів досліджень, який дає змогу максимально охопити аспекти досліджуваного явища, зокрема структурно-функціональних і комунікативно-прагматичних особливостей мультимодальних конфліктів в англійськомовному художньому дискурсі.

Результати дослідження засвідчують наявність глибоко семіотичної внутрішньої структури конфлікту, представленого в художньому дискурсі. Конструювання конфлікту в художньому творі передбачає поєднання та комбінацію вербальних, невербальних і графічних мультимодальних семіотичних ресурсів як центрального компонента конфлікту, що перебуває у площині перетину інтенційної та результативної інтерпретації, формуючи певну фазу конфліктної комунікативної взаємодії, представлену структурно як комунікативний акт. Динамічні фази розгортання конфліктного дискурсу передбачають функціонування структурних одиниць кожної фази – конфліктів, семіозис якого в художньому дискурсі здійснюється за допомогою комплементарної взаємодії знакових систем і характеризуються дисгармонізацією інтра- та інтерперсональних стосунків комунікантів.

Література

1. Бачевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 342 с.
2. Войцехівська Н. К. Конфліктний дискурс в українській художній літературі : структурний, семантичний, комунікативний і лінгвокогнітивний аспекти : дис. на здобуття наук. ступ. докт. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2018. 512 с.
3. Град Н. Я. Сучасні мультимодальні студії: модальні лінгвістика та мультимодальна стилістика. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. С. 49–51.
4. Ділі Дж. Основи семіотики. Львів : Арсенал, 2000. 232 с.
5. Колгаєва І. М. Полімодальність відчуттів у дзеркалі полікодового тексту, або ще раз про антропоцентризм у лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 2. С. 105–112.
6. Макарук Л. М. Мультимодальність та полікодовість у сучасних лінгвістичних студіях : школи, постаті, підходи. *Науковий журнал*. 2018. № 9. С. 133–142.
7. Фролова І. Є., Омецинська О. В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Іноземна філологія. Methodика викладання іноземних мов*. 2018. Вип. 87. С. 52–61.
8. Черненко О. В. Інтраперсональний конфлікт у сучасному художньому та кінодискурсі : семіотичний аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія*. 2023. Т. 34 (73). № 1. С. 198–207.
9. Черненко О. В. Семіозис інтерперсональних конфліктів в англійськомовному художньому дискурсі. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2022. Вип. 25 (1). С. 134–141.
10. Hoffmann M. H. G. Problems of understanding in conflicts and a semiotic solution. *SSRN Electronic Journal*. 2005. DOI: 10.2139/ssrn.758345.
11. Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. London : Penguin Books, 2012. 499 p.
12. Kirshenbaum R. *Rouge*. New York : St. Martin's Press, 2019. 320 p.
13. Kumral N. Semiotic analysis of textual communication in *Snow* by Julia Alvarez. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2013. Vol. 9 (2). P. 31–44.
14. Leech G. *Principles of Pragmatics*. London, New York : Longman, 1983. 240 p.

15. Malki I. Conflict resolution strategies in media discourse : The case study. *International journal of social science studies*. 2018. Vol. 6. P. 24–35.
16. O'Toole M. The Language of Displayed Art. New York : Routledg, 2010. 205 p.
17. Panasenko N., Greguš Ľ. & Zabuzhanska I. Conflict, confrontation, and war reflected in mass media : Semantic wars, their victors and victims. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. 2018. Vol. III (2). P. 132–163. DOI: 10.2478/lart-2018-0017.

Information about the author:

Chernenko Olha Vitaliivna,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Germanic and Finno-Ugrian

Philology

Kyiv National Linguistic University

73, Velyka Vasylykivska st., Kyiv, 03680, Ukraine